

Євтушевська О.А.

ПОБУДОВА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті проаналізовано передумови, визначено основні принципи та функції системи внутрішнього контролю підприємств водної галузі. Розглянуто перелік етапів створення відділу комплексного внутрішнього контролю. Проведено дослідження практичної користі від впровадження відділу контролю в структуру воднотранспортних підприємств та визначено причини й переваги в частині створення та функціонування відділу. За результатами проведених досліджень запропоновано власну організаційно-методичну модель внутрішнього контролю для підприємств водної галузі та розкрито пряму користь від впровадження останньої. У статті досліджено основні елементи ефективного функціонування системи внутрішнього контролю підприємств водного транспорту.

Ключові слова: система внутрішнього контролю, принципи побудови, елементи системи, функції системи, внутрішній контроль, підприємства водного транспорту, модель системи контролю.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної кризи внутрішній контроль посідає провідне місце в системі управління. Передумовою ефективного функціонування підприємств, у тому числі водного транспорту, є запровадження системи контролю. Поряд з цим, на практиці виникає ряд питань щодо правильності організації останньої. Внутрішній контроль є на кожному підприємстві водної галузі, проте ефективність його не завжди висока. Відсутність персоналу, матеріальних ресурсів та знань управлінців не дають бажаних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у сфері контролю займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як В. Подольський, Н. Дорош, О. Петрик, В. Сопко, К. Друрі, Ж. Рішара, Д. Роджер. На сьогодні питанням проблематики системи контролю, а саме на підприємствах водного транспорту, присвячено ряд досліджень таких науковців: Ф. Бутинець, Л. Сук, С.Левицька, С.Барташ та інші, проте деякі проблеми є нерозкритими, також ряд недосліджених аспектів потребують подальшого вивчення.

Мета статті. Метою статті є дослідження та визначення причин, принципів, елементів та функцій побудови системи внутрішнього контролю підприємств водної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Внутрішній контроль – це сукупність правил та процедур, які створюються керівництвом суб'єкта господарювання для забезпечення досягнення цілей найбільш ефективним способом; відповідності діяльності законам та нормативно-правовим актам; збереження майна та інформації; попередження зловживань і помилок; належного бухгалтерського обліку та правильності й своєчасності складання фінансової звітності. Результати досліджень показують, що воднотранспортна галузь характеризується значними фінансовими потоками та фондоємкістю – необоротні активи складають 75-80% питомої ваги. Інвестиційний потенціал у складі необоротних активів перевищує 40%, що у свою чергу вказує на інвестиційну привабливість галузі. Запаси у складі активів займають понад 80% у складі витрат. Паливо-мастильні матеріали складають понад 50% питомої ваги у складі запасів, запасні частини відповідно – 21,55%. Враховуючи вищезазначене, підприємства водного транспорту вимагають посиленої уваги та контролю проведення фінансово-господарської діяльності.

З метою забезпечення об'єктивної оцінки ефективності здійснення контролю на підприємствах водного транспорту було проведено анонімне анкетування головних бухгалтерів і фахівців окремих підприємств водної галузі, яке оцінювало ефективність видів, методів комплексного контролю, професійні та морально-етичні якості контролерів. Результати анкетування продемонстрували недостатньо високі результати контрольної

діяльності служби. Таким чином, згідно з результатами отриманих показників, ефективність проведення контролю на останніх є незначною. Результати дослідження виявили слабкі місця в організації контролю, зокрема: відсутність контролю безпосередньо на робочому місці працівників, низький рівень застосування інформаційних систем у процесі проведення контролю, значні суми штрафних санкцій, що сплачуються підприємствами, низький рівень організації внутрішньогосподарського контролю, що призводить до того, що немає розроблених внутрішніх стандартів, які регламентують процес проведення контролю, а також немає спеціально уповноважених внутрішніх підрозділів контролю чи працівників-контролерів.

Проведені дослідження визначили ряд порушень під час провадження фінансово-господарської діяльності підприємств водної галузі: встановлено, що система внутрішнього контролю на підприємствах недосконала та не в змозі виявляти зловживання, пов'язані з незаконними та нецільовими розтратами фінансових потоків, що є наслідком недостатньої ефективності її організації. Необхідність створення та удосконалення організації внутрішнього контролю підтверджують також результати проведених досліджень міжнародних консалтингових компаній. Згідно з результатами, на організаціях Східної та Центральної Європи 20% випадків зловживань, пов'язаних з фінансовими потоками, виникли у зв'язку з неефективною організацією внутрішнього контролю, що в результаті є досить високим фактором серед організаційних причин.

Результати дослідження показали, що проблема неефективного управління фінансовими ресурсами є актуальною для всіх підприємств водної галузі України та властивою не лише вітчизняним підприємствам. Враховуючи вищесказане, виникає необхідність побудови ефективної системи контролю, що буде направлена на удосконалення організації внутрішнього контролю, як за фінансовими ресурсами, так і необоротними.

З метою успішного функціонування підприємств водного транспорту, підвищення рівня рентабельності, збереження та збільшення їх активів необхідний налагоджений механізм управління, найважливішим елементом якого є проведення комплексного контролю. Система контролю має бути економічно обґрунтованою, зокрема, затрати на її функціонування повинні бути меншими за витрати підприємства через те, що її немає. У разі, якщо система комплексного контролю буде ефективно функціонувати, результатом останнього буде скорочення витрат на проведення внутрішнього аудиту. Система комплексного контролю визначає всі внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені керівництвом підприємства для досягнення основної мети – забезпечення (в межах можливого) стабільного і ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньогосподарської політики, збереження та раціонального використання активів підприємства, запобігання та викриття фальсифікацій, помилок, точності й повноти бухгалтерських записів, своєчасної підготовки надійної фінансової інформації.

При формуванні ефективної системи комплексного контролю адміністрація підприємств водного транспорту повинна забезпечити наступне: надійну інформацію, яка необхідна для успішного керівництва діяльністю суб'єкта господарювання; збереження активів і документів – уникнення фактів крадіжок, псування та нецільового використання майна, знищення й розголошення інформації (у тому числі тієї, що міститься в облікових регістрах, комп'ютерних базах даних); ефективність господарської діяльності – виключення шляхом контрольних процедур дублювання, невиробничих витрат, нераціонального використання всіх видів ресурсів; оптимізацію податкових платежів, зміцнення розрахункової дисципліни; відповідність визначеним обліковим принципам – обов'язкове виконання працівниками встановлених на підприємстві інструкцій та правил, а також вимог нормативних документів; надійну систему бухгалтерського обліку.

Система комплексного контролю на підприємствах водної галузі повинна включати три основні елементи, зокрема: середовище контролю, систему бухгалтерського обліку та незалежні процедури перевірки. Нами запропоновано організаційно-методичну модель внутрішнього контролю діяльності підприємств водного транспорту (рис.1).

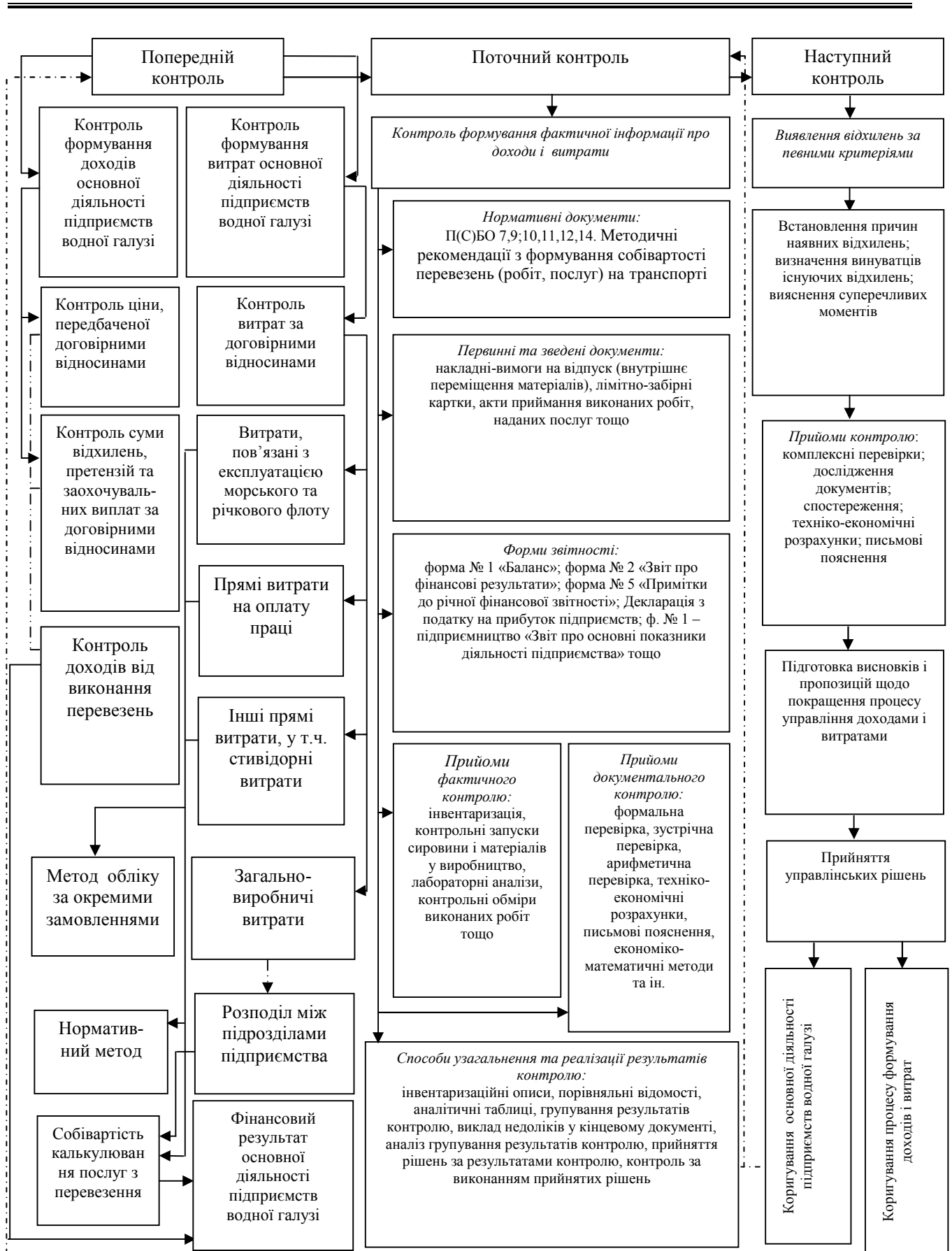

Рис. 1. Організаційно-методична модель внутрішнього контролю діяльності підприємств водної галузі України

Використання розробленої організаційно-методичної моделі внутрішнього контролю діяльності підприємств водного транспорту суттєво підвищує якість контролю та скорочує час, відведений на його здійснення. У запропонованій моделі враховано методи попереднього, поточного і наступного контролю та виділено основні етапи контролю. Для їх здійснення передбачено використання відповідних джерел інформації (нормативних документів, первинних та зведених документів, форм звітності), прийомів контролю (фактичного і документального), способів узагальнення й реалізації його результатів. При виявленні відхилень запропоновано здійснювати конкретні контрольні коригування з метою формулювання висновків і пропозицій, спрямованих на підвищення дієвості організації попереднього контролю.

Враховуючи зазначене, побудова системи контролю на підприємстві водної галузі повинна базуватися на наступних принципах:

1. Спрямованість системи контролю на реалізацію розробленої стратегії підприємства.
2. Багатофункціональність контролю.
3. Відповідність методів контролю.
4. Своєчасність проведення контролю.
5. Простота в побудові системи контролю.
6. Економічність системи контролю.

Система внутрішнього контролю є політикою і процедурою, прийнятою управлінським персоналом суб'єкта господарювання для досягнення цілей щодо забезпечення ефективного ведення господарської діяльності, у тому числі: дотримання політики системи управління; забезпечення збереження активів; запобігання шахрайству та помилкам, їх виявлення; забезпечення точності і повноти облікових записів; забезпечення своєчасної підготовки і достовірності інформації [4].

Отже, система внутрішнього контролю підприємств водної галузі повинна включати:

1) систему бухгалтерського обліку, яка визначає послідовність та зміст записів, за допомогою яких відображаються господарські операції. Система бухгалтерського обліку має на меті забезпечення визначення, збору, аналізу, обчислення, класифікації та систематизації інформації в первинних документах, облікових реєстрах та у фінансовій звітності;

2) середовище контролю, що визначається загальним ставленням, обізнаністю та діями управлінського персоналу щодо системи внутрішнього контролю та її важливості для вирішення завдань підприємства. До чинників, що визначають середовище контролю, можуть бути віднесені філософія і стиль роботи управлінського персоналу, організаційна структура суб'єкта господарювання, розподіл повноважень і відповідальності працівників, кадрова політика тощо;

3) процедури контролю, розроблені управлінським персоналом для досягнення конкретних цілей підприємства. До процедур контролю належать: перевірка арифметичної точності записів, перевірка й підтвердження результатів звірок, ведення, перевірка контрольних рахунків і пробних балансів, візування документів та контроль за документами (дотримання графіку документообігу), порівняння внутрішніх даних із зовнішніми джерелами інформації, порівняння результатів інвентаризації з обліковими записами, обмеження прямого фізичного доступу до активів та записів, порівняння та аналіз фінансових результатів із сумами, визначеними прогнозами, контроль за прикладними програмами та середовищем комп'ютерних інформаційних систем (контроль над змінами комп'ютерних програм, контроль за доступом до файлів з даними, включаючи створення системи паролів).

Поряд з цим, результати досліджень доводять, що система внутрішнього контролю підприємств водної галузі для забезпечення найбільш ефективного її функціонування має бути підпорядкована найвищому органу управління.

Також основними елементами для ефективного функціонування системи внутрішнього контролю підприємств водного транспорту є:

-
- 1) розподіл та перерозподіл функцій, пов'язаних із збереженням активів та обліку операцій з ними працівниками;
  - 2) ротація обов'язків працівників у межах календарного року;
  - 3) здійснення заходів, спрямованих на «несподівану» зміну функціональних обов'язків чи виду роботи;
  - 4) виконання фізичного нагляду за роботою окремих працівників чи підрозділів;
  - 5) періодичне проведення раптової інвентаризації;
  - 6) максимальне залучення контрагентів і клієнтів до заходів контролю.

Безумовно, створення відділу комплексного/внутрішнього контролю потребує значних фінансових ресурсів, тому ефективність його функціонування повинна покривати витрати на його функціонування, виходячи з зазначеного даний відділ можуть дозволити собі виключно великі компанії.

Практична користь від створення відділу контролю для кожного підприємства, організації чи установи визначена наступними підставами:

1. Це дасть змогу керівникам чи уповноваженому органу управління налагодить ефективний контроль за відокремленими структурними підрозділами в разі їх наявності.

2. За результатами проведених перевірок відділом комплексного контролю можна буде виявити резерви надання послуг та визначити найбільш ефективні методи й шляхи розвитку.

3. Працівники даного відділу в ході проведення контрольних заходів паралельно здійснюють консультативну функцію щодо посадових осіб фінансових, економічних чи бухгалтерських служб, як в юридичній особі, так і її структурних підрозділах [5].

Прийняття рішення про створення відділу комплексного/внутрішнього контролю на підприємстві, установі чи організації є досить важким процесом, що потребує вирішення ряду методологічних та організаційно-технічних проблем. Загалом, організацію відділу комплексного контролю можливо проводити за такими основними етапами:

- чітке визначення ряду питань, для вирішення яких створюється відділ комплексного контролю, створення системи цілей створення відділу щодо політики підприємства;
- визначення основних функцій, необхідних для досягнення поставлених цілей;
- об'єднання однотипних функцій в групи та формування на їх основі структурних одиниць відділу, що спеціалізуються на виконанні цих функцій;
- розроблення схем взаємовідносин, визначення обов'язків, прав та відповідальності для кожної структурної одиниці, документальна фіксація всього вищевказаного в посадових інструкціях та положенні про службу, відділ комплексного контролю;
- поєднання вищевказаних структурних одиниць в єдине ціле – відділ комплексного контролю, визначення його оргстатусу та, відповідно з його метою, цілями, задачами, та функціями, розроблення та документальне закріплення цього в Положенні про відділ комплексного контролю;
- інтеграція відділу комплексного контролю з іншими підрозділами структури управління підприємствами;
- розроблення внутрішніх стандартів комплексного контролю (що включає в себе принципи, процедури проведення, вимоги, базову методiku), кодекс етики.

На сьогодні необхідність функціонування відділу комплексного/внутрішнього контролю на підприємствах водної галузі зумовлене рядом причин:

- різноманітність та специфіка видів діяльності підприємств;
- необхідність володіння інформацією щодо фінансової діяльності кожного структурного підрозділу й видів діяльності;
- бажання власника отримувати об'єктивну та незалежну оцінку діяльності менеджерів на всіх рівнях управління [2].

Висновок. Ефективне функціонування системи внутрішнього контролю має знижувати ризики підприємств водної галузі до мінімуму. Внутрішній контроль є найбільш важливим елементом, що визначає ефективність діяльності останніх. Необхідність розроблення системи внутрішнього контролю зумовлена посиленням конкурентної боротьби та

зростанням кількості нестабільних підприємств, дією негативних факторів, що є в процесі провадження господарської діяльності, та зумовлені тим, що немає планування, некваліфікованим управлінням.

Отже, можна зробити висновок, що система внутрішнього контролю забезпечить збереження активів, збільшення резервів, сприятиме підвищенню ефективності та якості роботи, посилить економію ресурсів. Поряд з цим система внутрішнього контролю забезпечить зворотній зв'язок між процесом та станом реалізації управлінських рішень.

Таким чином, в сучасних умовах ведення господарської діяльності, внутрішній контроль є центральним елементом управління. Розвиток внутрішнього контролю в умовах економічної кризи є його модифікація у складні системи управління підприємством. Система внутрішнього контролю – це елемент управління, що забезпечує конкурентноспроможне та безперебійне його функціонування й розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурцев В.В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации / В.В.Бурцев // – М.: Экзамен, 2000. – 320 с.
2. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід'ємний елемент операційної системи підприємства / Т.В. Ковтун // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т.1. – С.165-170.
3. Пишна О.Б. Концептуальна модель системи внутрішнього контролю в управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємства /О.Б.Пишна // – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2004. – С.101-104.
4. Островерха Р.Е. Теоретичні засади організації внутрішнього контролю на підприємстві / Р.Е.Островерха // Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України. – 2010. – № 2 (49). – С.115-120.
5. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємств /В.Ф.Максімова // – К.: АВРІО, 2005. – 264 с.
6. Бутинець Т.В. Внутрішній контроль: елементи організації системи /Т.А.Бутинець. – Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2008 – № 1(43). – С.28.
7. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: [монографія] / Н.Г.Виговська. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с.
8. Магопєць О.А. Передумови створення та організації діяльності служби внутрішньогосподарського контролю / О.А. Магопєць / Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Збірник наукових праць. – 2005. – № 7. – С.171-176.
9. Дрозд І.К. Відповідальність внутрішнього аудитора в державному секторі – [Електронний ресурс]: [сайт] – Режим дост.: http://www.br.com.ua/referats/Economical_topics/84140.htm
10. Дрозд І.К. Внутрішній аудит у секторі державного управління // «Казна України» – 2012. – № 2 – С. 6.
11. Дрозд І.К., Чечуліна О.О. Бухгалтерський облік та внутрішній державний аудит за міжнародними стандартами: Навчальний посібник – [Частина II] – Київ: УАЗБА, 2009.– 312 с.

Евтушевская О.А.

ПОСТРОЕНИЕ СИСТЕМЫ КОНТРОЛЯ ДЛЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ВОДНОГО ТРАНСПОРТА

В статье проанализированы предпосылки, определены основные принципы и функции системы внутреннего контроля предприятий водной отрасли. Рассмотрен перечень этапов создания отдела комплексного внутреннего контроля. Проведено исследование практической пользы от внедрения отдела контроля в структуру воднотранспортных предприятий и определены причины и преимущества в части создания и функционирования отдела. По результатам проведенных исследований предложено собственную организационно-методическую модель внутреннего контроля для предприятий водной отрасли и раскрыто прямую пользу от внедрения последней. В статье исследованы

основные элементами эффективного функционирования системы внутреннего контроля предприятий водного транспорта.

Ключевые слова: система внутреннего контроля, принципы построения, элементы системы, функции системы, внутренний контроль, предприятия водного транспорта, модель системы контроля.

Yevtushevska O.

BUILDING CONTROL SYSTEM FOR WATER TRANSPORT COMPANIES

The article analyzes the background, the basic principles and functions of internal control water industry. Considered stages for creating an integrated internal control department. A study of the practical benefits of the implementation of the control structure of a water-transport companies and identifies the causes and benefits regarding the establishment and operation of the department. The results of the study suggested own organization - methodical model of internal control for the water sector enterprises and exposed directly benefit from the introduction of the latter. This article explores the key elements for the effective functioning of the internal control water transport companies.

Keywords: system of internal control, principles, elements of the system, system functions, internal control, enterprise water transport model control system.